

Beremo s Tačkami

Mojca Trampuš

Branje – veselje ali nadloga

Poznate malčka, ki ne mara poslušati zgodb? Jaz ga še nisem srečala in verjamem, da je takih otrok presneto malo. Z nekaj domiselnosti jih namreč mimogrede zvabimo v svet palčkov, princesk, robotov, pošasti, živali, resničnih in izmišljenih oseb. Kaj kmalu posežemo tudi po knjigah in skupaj z otrokom spremljamo dogodivščine knjižnih junakov.

Nekega dne pa začne otrok spoznavati črke. Morda se nauči brati brez vsakega napora. Če vprašamo starše, kako so mu pomagali, jih spravimo v zadrego: »Hm. Mali se je naučil brati sam, pravzaprav sploh ne vem, kdaj in kako. Najprej je prepoznaval črke, kmalu besede, stavke in zdaj že bere knjige«. V resnici pa takih punčk in fantkov ni veliko. Marsikateri otrok se pri učenju branja spopada celo z resnimi težavami. Disleksija je le ena od mnogih. Ker počasnost in nespretnost pri branju botruje mnogim neuspehom v šoli, se močno trudimo, da bi težave pri branju vsaj omilili, če že ne odpravili. Strokovnjaki v ta namen uporabljajo različne metode.

V članku želim predstaviti obliko pomoči pri učenju branja, ki širši javnosti še ni zelo poznana. Gre za metodo, v okviru katere je otrokov pomočnik pri branju pes. Pomagati poskušamo tako dislektikom kot otrokom z drugačnimi težavami. V dobi računalnikov, tablic, zaslonov in elektronskih didaktičnih igric otroku ob bok postavimo mehkega, nežnega, toplega kužka, ki ga potrpežljivo poslušša. In pri katerem zaman iščemo gumb za vklop in izklop.

Tačke pomagačke – terapevtski psi

Kužki, ki otrokom pomagajo pri premagovanju težav z branjem, prihajajo iz vrst terapevtskih psov. Kdo so terapevtski psi? To so psi vseh velikosti, pasemski ali mešanci. Pomembno je, da so prijazni, človeku naklonjeni, potrpežljivi, stabilnega značaja in vsaj nekoliko šolani. S svojimi vodniki obiskujejo vrtce, šole, bolnice, knjižnice, domove starostnikov, rehabilitacijske centre in še in še.

Pot od družinskega ljubljenca do terapevtskega psa je dolga. Kuža najprej opravi testiranje, ki preveri, če je sploh primeren za delo terapevtskega psa. Vodnik psa se udeleži teoretičnega dela izobraževanja, potem pa skupaj s kužkom pridobivata izkušnje v različnih ustanovah. Šele po opravljenem pripravništvu, ki le izjemoma traja manj kot eno leto, pogosto pa dve leti ali celo več, lahko par samostojno dela. Vsak terapevtski pes dvakrat letno opravi preventivni veterinarski pregled. Samoumevno je, da je pes, ko gre na »delo«, negovan in čist.

Mnoge izkušnje kažejo, da prisotnost psa, igra z njim in skrb zanj na večino ljudi dobro vplivajo. Ljudem ob stiku z psom upade krvni pritisk, zniža se srčni utrip, umiri se dihanje. In še mnogo več: ob psu se sprostimo, potolažimo, razvedrimo, lažje navezujemo socialne stike (Halm, M., 2008).

Po svetu delujejo številna društva terapevtskih psov. Eno izmed njih je The Good Dog Foundation, društvo, katerega člani so dosegli spremembo lokalnih zakonov in pridobili dovoljenje za obiske psov

v newyorških bolnicah. Poleg mnogih obiskov v bolnicah poskušajo zmanjšati stiske otrok in odraslih, ki jih prizadenejo naravne in drugačne katastrofe. Njihovi prijazni psi so med drugim tolažili prizadete po terorističnem napadu leta 2001 in po divjanju orkana Katrina leta 2005 (McPherson, R., 2010, xvii).

Tudi v Sloveniji deluje nekaj podobnih društev. Člani Slovenskega društva za terapijo s pomočjo psov Tačke pomagačke že od leta 2007 obiskujejo različne ustanove (Tačke pomagačke, 2007). V teh letih so psi in njihovi vodniki pomagali ali zgolj polepšali dan mnogim posameznikom. Delo v društvu je prostovoljno, društvo je član Slovenske mreže prostovoljskih organizacij. Nekaj vodnikov psov, članov Tačk pomagačk, je med drugim pridobilo licenco za opravljanje programa R.E.A.D.

R.E.A.D. program

Člani ameriškega društva terapevtskih psov Intermountain Therapy Animals so leta 1999 razvili program R.E.A.D - Reading Education Assistance Dogs (ITA, 2009). Gre za program, v okviru katerega poskušamo s sodelovanjem terapevtskega psa pomagati otrokom pri izboljševanju bralne pismenosti. Ta oblika dela je v kratkem navdušila mnoge pedagoge, strokovnjake v knjižnicah, seveda pa predvsem otroke in njihove starše. Zato se je R.E.A.D. program razmeroma hitro razširil – najprej po Ameriki, kmalu tudi v Evropo. O učinkovitosti programa poroča društvo ITA (Intermountain Therapy Animals, R.E.A.D., 2000-2012).

Kako je delo zasnovano? Najprej izberemo knjigo, ki otroka zanima in je ustrezno zahtevna. Mlademu bralcu omogočimo, da je skupaj s psom v mirnem kotičku. Pripravimo veliko blazino ali odejo, na kateri je prostor za oba. Otroka povabimo, da glasno bere psu, seveda ob prisotnosti vodnika psa. Običajno se otrok stisne h kužku, marsikateri psa med branjem nenehno boža. Nekdo si želi, da kuža nasloni glavo na njegovo nogo, drugi se uleže ob psa. Če je živalca majhna, lahko tudi greje otrokovo naročje. Telesni stik s psom otroka pomirja, opogumlja. Nežnost in zaupanje, ki ju kuža izkazuje brez zadržkov, pogosto prebudita v otroku nesluteno moč. Mnogi strahovi izpuhtijo. Včasih se zdi, da otrok kar pozabi, da bere, besede kar stečejo.

Poleg psa ima pomembno vlogo njegov vodnik, ki sicer večinoma samo posluša. Posreduje pa, kadar otrok zaide v težave. Včasih zadošča nevsiljiva pomoč, včasih kratko vprašanje, morda komentar. Vodnik tudi spodbudi otroka, da »kužku razloži« manj znano besedo ali besedno zvezo, ki se pojavi v besedilu. Možnosti za ustvarjalen pogovor je nešteto. Iznajdljiv, izkušen vodnik psa, ki je voljan prisluhni otroški duši, jih zna izkoristiti. Zgodi se, da otrok nekoliko užaljen vpraša, zakaj je pes zaspal. Mirno razložimo, da tudi malčki ob poslušanju zanimivih dogodivščin pogosto zaprejo oči in v mislih potujejo v daljne dežele. Kuža pač naredi enako. Običajno je otrok s takim odgovorom zadovoljen.

Posebno veselje naredimo, če je kuža naučen, da s tačko pokaže podrobnost v knjigi. Ali pa z velikim zanimanjem strmi v ilustracije. S podobnimi drobnimi zvijačami pridobimo otrokovo zanimanje.

Vodnik nenehno spremlja dogajanje. Kuža je – čeprav še tako šolan in krotek – vendarle žival in vodnik opazuje, če pes postaja nemiren, če mu je nelagodno. To se sicer zgodi redko, a takrat mora vodnik branje spretno prekiniti, otroka zamotiti z vprašanji; morda otroku predlagati, da psu ponudi priboljšek ali podobno.

Ko zaključimo z branjem, damo otroku še priložnost za nekaj bolj aktivnih minut s kužkom. Lahko mu vrže žogico ali poskusi, če ga kuža uboga. Terapevtski psi se praviloma odzivajo tudi na povelja tujcev in to je še ena drobtinica, ki dviga samozavest otroka. Ko se poslovimo, pridnemu bralcu podarimo knjižni znak s fotografijo njegovega novega prijatelja. Seveda z namenom, da bi otrok tudi doma segal po knjigi.

Zakaj R.E.A.D deluje?

Ljudje pač nismo stroji. Naše ravnanje v veliki meri vodijo pričakovanja, strahovi, nerazumske odločitve, čustva.

Otrok, ki težko bere, je včasih tarča posmeha vrstnikov. Boji se, da bo izpadel nesposoben, skrbi ga, kako se bo izkazal pred sošolci. Tudi odrasli smo žal pogosto nestrpni ob poslušanju, še posebej, če se bralcu zatika, če je negotov. Pes, ki vdano leži ob otroku, pa ne kritizira. Samo mirno posluša in omogoča otroku, da bere v svojem tempu. Otroku izkazuje naklonjenost, nežnost. Vse to pomaga, da se mali bralec sprosti. Ker ni napet, se bolj pogumno spoprime s črkami, z besedami.

Vsak opazovalec, ne samo strokovnjak za pasje vedenje, se lahko prepriča, da je tudi psu tako druženje prijetno. Sicer zagotovo ne bi tako spokojno ležal na svoji blazini. Otroka na to opozorimo, povemo mu, da kuža rad posluša, če mu kdo umirjeno, prijazno bere zgodbe. Damo mu vedeti, da dela uslugo psu, da ga bo z branjem razveselil. To čudežno deluje.

Izkušnje s terapevtskimi psi kažejo, da že sama prisotnost kužka v prostoru ustvari bolj prijazno vzdušje. To izkoristimo tudi pri opisanem programu. Otrok se ob psu počuti pomembnega tudi zato, ker ga kuža uboga. Počuti se varnega, ker ga pes ne graja, niti ne opazi njegove negotovosti. Vse to krepí otrokovo samozavest, vemo pa, kako pomembno je, da je otrok prepričan vase.

Srečanja v šoli

R.E.A.D. program običajno izvajamo v šoli ali v knjižnici. V teh ustanovah najlažje zagotovijo miren, odmaknjen prostor. Drugod – v knjigarnah, na raznih srečanjih in prireditvah večinoma ni primernih pogojev. V vsakem primeru pa mora biti delo dobro načrtovano, pri tem mora poleg terapevtskega para sodelovati kar nekaj posameznikov.

Če se odločimo za delo v šoli, je smiselno, da učiteljica (morda skupaj s svetovalno službo na šoli) izbere učenca ali dva, ki se redno srečujeta s psom in mu bereta. Običajno gre za tedenska srečanja. Ta oblika dela ima veliko prednosti. Spremljamo lahko otrokov napredek. Otroka lahko po zaključenem srečanju spodbudimo, naj doma vadi branje, da bo naslednjič kužku ponovno prebral določeno besedilo, morda pesmico. Ko se otrok, pes in vodnik psa bolje spoznajo, se med njimi ustvari zaupanje, ki je izjemnega pomena. Otrok se veseli dneva, ko bo spet v stiku s psom in zato morda celo rajši pride v šolo. Pogosto je ponosen na svoje druženje s psom in se tudi pohvali pred vrstniki.

Program R.E.A.D. je prvenstveno namenjen šolarjem v prvi, deloma še v drugi triadi osnovne šole. Z majhnimi prilagoditvami lahko srečanje izpeljemo tudi s predšolskim otrokom. V tem primeru izberemo primerne knjižice – slikanice z enostavnim besedilom, abecednike, knjige s posameznimi ilustracijami in poimenovanji. Ključno je, da izberemo knjigo, ki ji je otrok z nekaj napora kos. Gotovo bi imel tak program tudi v vrtcu dovolj hvaležnih odjemalcev.

Srečanja v knjižnici

Kadar delamo v knjižnici, berejo kužku vsakič drugi otroci. Z njihovimi starši se vnaprej dogovori osebje iz knjižnice. Običajno v okviru srečanja z enim psom sodelujeta dva otroka. Vsak približno dvajset minut bere, nekaj časa pa porabimo za pogovor in za to, da se otrok s psom spozna, da mu kuža da tačko in podobno. Po eni uri je zaradi psa praviloma potrebno z delom zaključiti. Da bi dobilo priložnost za opisano izkušnjo več otrok, se pogosto dogovorimo, da na srečanje prideta dva ali trije psi, odvisno pač od prostora. Dogajanje organiziramo tako, da bralci in psi drug drugega ne motijo.

Zanimanje otrok in staršev za srečanja s kužkom je veliko. Mnogi se navdušeni vračajo, zaradi psa tudi bolj redno in z večjim veseljem obiskujejo knjižnico. Za otroke, ki so prav takrat slučajno navzoči, lahko pripravimo tudi spremljajoče dejavnosti: uganke, knjige, pobarvanke in podobno. Obiskovalci knjižnice namreč pogosto z zanimanjem opazujejo, kaj se dogaja in izrazijo željo, da bi se prihodnjč tudi sami družili s kužki in knjigami. R.E.A.D program je za knjižnico kot ustanovo privlačen, saj popularizira branje in je zanimiv za javnost .

Druge koristi R.E.A.D. programa

Čeprav je pomoč pri učenju branja glavni razlog za izvajanje opisanega programa, je nesporno, da kuža mimogrede vpliva še na marsikaj.

Mnogi otroci si želijo bivati z živaljo, pa jim starši tega iz različnih razlogov ne morejo omogočiti. Ti otroci se zelo veselijo trenutkov, ki jih preživijo v tesnem stiku s kužkom. Spoznali smo že deklico, ki si je na vso moč prizadevala, da bi vsaj za silo povezovala črke v besede samo zato, da bi lahko prišla h kužku v knjižnico. Zanimivo je opazovati, kako večina otrok med branjem psa nenehno boža. V takih trenutkih se tke zaupno prijateljstvo, ki je spodbudno za otrokovo samozavest.

Nekateri otroci se psom bojijo – morda imajo slabo izkušnjo s psom, morda je odklonilen odnos do živali posledica domače vzgoje. V vsakdanjem življenju je tak strah lahko zelo moteč, srečanju s psom se namreč ne da vedno izogniti. Umirjen, vodljiv kuža je kot nalašč za to, da otrok spozna, da vsi psi le niso nevarne zverine. Otroku tudi svetujemo, kako naj ravna, kadar sreča psa na ulici in kako, kadar misli, da ga lahko žival ogroža.

Otroci so pogosto v hudi stiski, kadar morajo pred svojimi sošolci glasno brati ali odgovarjati na vprašanja. Odrasli, ki podcenjujemo otrokovo zadrego pred javnim nastopanjem, pozabljamo, kako tudi nas kdaj hromi trema, ko moramo spregovoriti v javnosti. Tudi na tem področju lahko R.E.A.D. program vsaj malo pomaga. Med srečanjem vodnik psa spodbuja otroka, da se pogovarjata o vsebini prebranega, dotakneta se tudi otrokovih prepričanj, strahov, pričakovanj. Naklonjenemu, umirjenemu poslušalcu je seveda lažje govoriti kot množici vrstnikov. Ko otrok spozna, da nas njegova pripoved zanima, da zna tudi sam ubesediti, kar doživlja, zraste njegova samozavest in naslednji nastop pred vrstniki je morda vsaj majčkeno manj stresen.

Srečanje ob knjigi ima tudi močen vzgojni pomen, saj nam ponuja priložnost, da spregovorimo o vedno aktualnih vsebinah: o ljubezni, prijateljstvu, odnosih med ljudmi, skrbi za drugega, sožitju z naravo, odgovornosti do drugih živih bitij in še in še. Vemo, kako neradi otroci – sploh malo večji – poslušajo nasvete in mnenja odraslih. Kadar je prisoten kuža, pa je marsikaj drugače, saj je vzdušje sodelovalno, umirjeno, sproščeno, zaupno.

Ne nazadnje pa imamo ob knjigi priložnost, da otroku pokažemo, kako nam knjige širijo obzorje. Pogosto pripravimo knjige, ki opisujejo pasje dogodivščine – otrok ob taki knjigi izve marsikaj o psih. Med drugim tudi to, da pes od svojega skrbnika zahteva precej časa in energije, vsekakor več kot tisti s plišastim kožuhom. Izbor knjig seveda prilagodimo temi, o kateri se nam zdi smiselno govoriti z otrokom. Če vemo, da otroka privlačijo gradbeni stroji, pa naj bere o strojih! Ob tem še vodnik psa izve kaj novega. Žal moramo priznati dejstvo, da otroci razmeroma malo berejo. Vsak drobec, ki pozitivno vpliva na odnos do knjig, je zato dragocen.

R.E.A.D. danes in jutri

Tačke pomagačke že drugo leto redno obiskujemo knjižnice (Mestna knjižnica Ljubljana, 2013), v šolah zaenkrat delamo priložnostno. Prepričani smo, da bi bilo smiselno s psi redno prihajati v šole in načrtno delati s posameznimi otroki. Koristi, ki jih opisano druženje prinaša, so zagotovo bistveno večje od neprijetnosti in morebitnega tveganja. Glavni zadržek, da se opisana metoda ne more bliskovito razširiti, je v številu usposobljenih psov in njihovih vodnikov. Prostovoljci, ki s svojimi psi obiskujemo različne ustanove, se sicer z veseljem odzovemo povabilom k sodelovanju, potrebno pa je skrbno usklajevanje, saj je časovna zadrega pogosta.

Programu Beremo s Tačkami napovedujemo svetlo prihodnost. Svoje pse imamo zelo radi. Dejstvo, da z njihovim posredovanjem zmoremo pomagamo tudi drugim, pa daje našemu sobivanju še bolj bogate razsežnosti. Srečujemo se s šolarji, ki jim branje povzroča manjše ali večje preglavice. Vodniki psov nismo strokovnjaki na tem področju, zato neradi razpravljamo o naravi otrokovih težav. Doživljamo pa iskreno veselje otrok, vidimo ročice, zakopane v pasje kožuške in slišimo, da branje psu omili mnoge otrokove težave. To nam zadošča in verjamemo, da zadovoljstvo malih bralcev ni naključno.

Viri in literatura:

Halm, A. Margo (2008). *The Healing Power of the Human – Animal Connection*. American Journal of Critical care, Volume 17, No. 4, pp. 373 – 376, July 2008
<http://ajcc.aacnjournals.org/content/17/4/373.short>

Intermountain Therapy Animals, R.E.A.D. (2000-2012). *Research and Results*. Salt Lake City.
http://www.therapyanimals.org/Research_%26_Results.html

ITA, Intermountain Therapy Animals (2009). *Reading Education Assistance Dog. Team Training Manual*. Salt Lake City. ITA.

McPherson, Rachel (2010). *Every Dog Has A Gift*. London, Penguin

Mestna knjižnica Ljubljana (2013). *Knjižnica Šiška, Beremo s Tačkami*. Ljubljana
<http://www.mklj.si/index.php/knjiznica-siska2/item/212>

Tačke pomagačke (2007). *Slovensko društvo za terapijo s pomočjo psov*. Vrhnika
<http://www.tackepomagacke.si/>

Seznam priporočljive literature:

Chandler, K. Cynthia (2011). *Animal Assisted Therapy in Counseling*. London. Routledge.

Clothier, Suzanne (2009). *Bones Would Rain From The Sky*. New York. Grand Central Publishing.

Friesen, Lori (2013). *The Gifted Child as Cheetah: A Unique Animal-Assisted Literacy Program*. The Latham Letter, Vol. XXXIV, No. 1, pp. 6-10, Winter 2013.
<http://www.therapyanimals.org/Research %26 Results.html>

Heyer, Meike in Kloke, Nora (2011). *Der Schulhund, Eine Praxisanleitung zur hundegestützten Pädagogik im Klassenzimmer*, Nerdlen/Daun. Kynos Verlag.

Laube Gloria 2013. *A Dog in the Library?* Librarydogs.com
<http://www.librarydogs.com/>

Ocepek, Rudi (2012). *Premagajmo predsodke do živali*, Ljubljana. Agencija Baribal.

Schulhundweb (2013). *Gemeinschafts Portal - Tiergestützten Pädagogik*.
<http://schulhundweb.de/index.php/Hauptseite>

Scwartz, Meredith (2012). *Therapy Dogs Presence Steadily Grows In Libraries*. Library journal. 6. februar 2012.
<http://lj.libraryjournal.com/2012/02/library-services/therapy-dogs-presence-steadily-grows-in-libraries/>

Shaw, Donita Massengill (2013). *Man's Best Friend as a Reading Facilitator*. The Reading Teacher (publication of the International Reading Association), Vol. 66, Issue 5, pp. 365-371.
<http://www.therapyanimals.org/Research %26 Results.html>

Tušak, Maks in Marinšek, Maksimiljana (2012). *Človek – žival – zdrava naveza*. Maribor. Založba Pivec